

**ВІДГУК**  
**офіційного опонента**  
**доктора економічних наук, професора**  
**Живко Зінаїди Богданівни**  
на дисертаційну роботу Сумбаєвої Людмили Петрівни на тему:  
**«Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти»,**  
**поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за**  
**спеціальністю**  
**21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності**

**Актуальність теми дослідження.** Освіта в Україні за роки відновлення її державності, як і всі галузі економіки, знаходилася у постійному процесі реформування, направленого на створення ефективної національної системи, яка б відповідала принципам євроінтеграції. З цим пов'язані особливості функціонування закладів освіти, яке відбувається в умовах зовнішніх і внутрішніх загроз.

Особливої уваги потребують заклади фахової передвищої освіти, оскільки процес їх трансформації протягом зазначеного періоду супроводжувався значною кількістю викликів, серед яких неодноразова зміна позиції як складника системи освіти, довготривалість процесів підготовки і прийняття Закону «Про фахову передвищу освіту», положень про ліцензування та акредитацію освітньо-професійних програм.

За таких умов виняткового значення набуває удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, який був би спроможнім протидіяти численним загрозам.

Незважаючи на те, що питанню забезпечення економічної безпеки освітніх суб'єктів присвячено чимало досліджень вітчизняних учених в галузі економічної безпеки, вони, у переважній більшості, стосуються закладів вищої освіти. Проблема ж забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, як і аналіз тенденцій їх розвитку, є малодослідженою. З

огляду на це дисертаційну роботу Сумбаєвої Л.П. варто вважати актуальною і своєчасною.

Наукове дослідження Сумбаєвої Л.П. виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри управління фінансово-економічною безпекою ЗВО «Університет економіки та права «КРОК» за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338), у межах якої проведено дослідження міжнародного досвіду рейтингування закладів освіти, а також за темою «Інноваційні механізми комплексного забезпечення економічної безпеки в умовах кризи» (номер державної реєстрації 0120U101880), у межах якої надано пропозиції щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність та новизна.** Виходячи із розуміння необхідності удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, у роботі визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, які загалом вірно відображають його сутність. Комплекс завдань, які поставлені та вирішені автором, дали змогу логічно структурувати роботу, розкрити її зміст. Так, зокрема, визначено місце закладів фахової передвищої освіти у системі освіти України, проаналізовано вплив тенденцій розвитку закладів фахової передвищої освіти на їх економічну безпеку, а також надано пропозиції щодо розробки рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Достовірність наукових положень та висновків дисертації забезпечується фаховим використанням методів історичного аналізу (п. 1.1, 1.2), аналізу та синтезу (пп. 1.1-1.3), спостереження та узагальнення (п. 1.1, 1.2), причинно-наслідкового методу (п. 2.1), методу порівняння та упорядкування (п. 1.3, 2.2), графічних методів (п. 2.3), методів системно-структурного аналізу (п. 3.1, 3.2, 3.3), методу наукового узагальнення.

Детальне ознайомлення із дисертаційною роботою, авторефератом, науковими працями здобувача дає підставу зробити висновок про те, що з поставленими завданнями дослідження автор загалом впорався. При цьому вдалось отримати такі результати, які, на нашу думку, можна віднести до елементів наукової новизни, серед яких відзначимо найбільш важомі:

- розроблено методичний підхід до розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, який дає можливість на основі інтегрального показника, ґрунтуючись на інформації, отриманій з відкритих джерел та представленої адміністрацією таких закладів, оцінити відповідність діяльності встановленим законодавством нормативам, потребам ринку праці та очікуванням споживачів освітніх послуг;
- удосконалено класифікацію функціональних складових системи економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти, яка, крім загальновідомих (інтелектуальна, фінансова, нормативно-правова, інформаційна, технологічна, технічна) включає також академічну безпеку, під якою запропоновано розуміти відповідність діяльності закладу фахової передвищої освіти акредитаційним вимогам, в тому числі академічній свободі та добросесності;
- удосконалено комплексний підхід до оцінювання впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність закладів фахової передвищої освіти шляхом проведення опитування чотирьох категорій респондентів: здобувачі освіти, їх батьки, працівники та роботодавці, результати якого, на відміну від аналогічних, дозволили виявити рівень обізнаності щодо існуючих рейтингів закладів освіти, зацікавленості у створенні рейтингу досліджуваних закладів та визначити критерії, на основі яких може здійснюватися ідентифікація загроз їх діяльності;
- удосконалено науково-методичний підхід до оцінювання економічної безпеки закладів освіти, який, на відміну від існуючих, включає три напрями: оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарювання, оцінювання якості освітніх послуг, оцінювання впливу державного регулювання на економічну

безпеку закладів освіти, що сприятиме ідентифікації загроз їх діяльності та розробці заходів щодо їх нейтралізації;

– уdosконалено класифікацію методичних підходів до оцінювання економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності шляхом доповнення уже існуючих: за економічним змістом (традиційні і нетрадиційні), за кваліфікаційними ознаками (за експертними оцінками - індикаторний, ресурсно-функціональний, на основі теорії економічних ризиків) і за формалізованими розрахунками та окремими складовими - ресурсно-функціональний, програмно-цільовий);

– подальший розвиток дісталася змістова складова основних категорій: «економічна безпека», «економічна безпека закладів освіти», «економічна безпека закладу фахової передвищої освіти», а також запропоновано авторські поняття «академічна безпека» та «забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти», що, на відміну від інших, забезпечує системний підхід до розробки концептуального підходу до забезпечення економічної безпеки закладу фахової передвищої освіти;

– одержав подальший розвиток порівняльний аналіз методичних підходів до розрахунку основних міжнародних рейтингів закладів освіти, результати якого були використані для обґрунтування вибору показників для розрахунку рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки.

Детальне вивчення змісту дисертаційної роботи, наведених у ній статистичних даних, результатів дослідження і розрахунків дає можливість зробити висновок про обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації.

Не викликає сумніву достовірність наукових висновків, отриманих теоретичних узагальнень, оскільки в основу наукового дослідження покладено праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі економічної безпеки з досліджуваної проблематики, а також відповідні законодавчі і нормативно-правові документи, інтернет-джерела, офіційні статистичні дані.

У дисертації вміло використано значний масив статистичного і фактологічного матеріалу, який якісно опрацьовано і систематизовано в таблицях і рисунках. Отримані здобувачем наукові результати та висновки дисертаційної роботи є достатньо обґрунтованими.

Викладене вище дає можливість висловити позитивний висновок стосовно наукового рівня, достовірності подання в дисертації матеріалу, теоретичних обґрунтувань і аргументації всіх положень, які висунуто до захисту, практичного значення висновків і рекомендацій, що випливають із дисертації.

**Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи.** Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні теоретичних зasad забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає у створенні методики рейтингування закладів фахової передвищої освіти як ефективного інструменту механізму забезпечення економічної безпеки функціонування закладів освіти зазначеної ланки.

Важливість практичного значення запропонованої методики підтверджується результатами досліджень, проведених у Маріупольському коледжі Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (довідка № 155 від 18.06.2021 р.), Київському фаховому коледжі прикладних наук (довідка № 207 від 17.06.2021 р.), Коледжі радіоелектроніки м. Дніпро (довідка № 94 від 18.06.2021 р.), Чернівецькому транспортному коледжі (довідка № 198 від 18.06.2021 р.).

Науково-методичні положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою Навчально-наукового інституту менеджменту безпеки Університету «КРОК» з підготовки магістрів за спеціальністю 073 «Менеджмент», освітня програма «Управління фінансово-економічною безпекою», при вивчені навчальних дисциплін «Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки» та «Організація та управління інформаційно-аналітичним забезпеченням безпеки підприємства» (довідка № 18-1/13 від 17.05.2021 р.).

**Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.** За результатами дисертаційної роботи опубліковано 7 наукових праць, з них 3 – наукові статті у фахових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, та 1 стаття у закордонному виданні. Загальний обсяг публікацій 2,85 др. арк., з яких всі належать особисто автору.

В працях, опублікованих авторкою, відображені основні положення усіх розділів дисертації. Результати дослідження пройшли необхідну апробацію у вигляді матеріалів на науково-практичних конференціях. В опублікованих наукових працях розкривається сутність та зміст положень, задекларованих автором як таких, що містять елементи наукової новизни. Зміст, обсяг та рівень опублікованості матеріалів дисертаційної роботи, їх практична апробація відповідають встановленим вимогам.

**Відповідність дисертації встановленим вимогам.** Дисертація написана державною мовою. Вона складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Структурна побудова дисертації Сумбаєвої Л.П. відповідає кваліфікаційним ознакам, стиль викладення та подача матеріалу досліджень є логічними, послідовними та зв'язаними єдиною цільовою спрямованістю. Дисертація містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, графіків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації і виносяться в додатки. Мова дисертації лаконічна, коректна та зрозуміла.

Дисертація оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України, є завершеною науково-дослідною роботою, яка характеризується належним науково-методологічним рівнем.

**Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.** Незважаючи на важливість наукових розробок, наявних у дисертації та суттєві практичні результати, одержані дисертантом, у дисертаційній роботі Сумбаєвої Л.П. є низка дискусійних положень, що є підставою для обговорення під час її захисту:

1. У п.1.1 дисертації здійснено історичний аналіз становлення фахової передвищої освіти в Україні. На нашу думку, доцільно було б такий аналіз

зробити також по всіх країнах пострадянського простору, а не провідних країн світу, для виявлення відмінностей у розвитку освіти такого рівня.

2. Доцільно було у п.2.3 здійснити порівняння параметрів вітчизняного та зарубіжного досвіду рейтингування закладів освіти шляхом представлення узагальнюючої таблиці.

3. У п.3.2 дисертації здобувачем з метою апробації запропонованого методу було здійснено розрахунки інтегрального показника на основі даних діяльності Фахового коледжу Університету економіки та права «КРОК». Вважаємо, що представлення результатів дослідження були б більш інформативними за умови наведення розрахунків інтегрального показника на основі даних діяльності ще декількох закладів фахової передвищої освіти.

4. Доцільно у п.3.2 дисертації відобразити взаємозв'язок між показниками, за якими здійснюється розрахунок рейтингу закладів фахової передвищої освіти задля оцінювання їх економічної безпеки, у вигляді цілісного алгоритму.

5. У п.3.3 дисертації наведено інформаційно-аналітичне забезпечення оцінювання стану економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти. Хотілось би отримати пояснення здобувача щодо розподілу інформації на відкриті та закриті джерела та дотримання норм законів України «Про інформацію», «Про захист персональних даних» та «Про освіту».

Проте вказані недоліки та зауваження не знижують наукової й практичної значущості положень дисертації, висновків і рекомендацій. Вивчення матеріалів дисертаційної роботи свідчить про пошуковий характер, творчий підхід здобувача до вирішення поставлених завдань.

**Загальний висновок.** Аналіз змісту дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих праць Сумбаєвої Людмили Петрівни дає підстави для висновку, що робота «Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» є самостійною, завершеною, цілісною науковою працею, яка містить наукову новизну, має теоретичне і практичне значення.

За змістом, науково-прикладними результатами та висновками дисертаційна робота відповідає паспорту спеціальності 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

В цілому, дисертація на тему «Забезпечення економічної безпеки закладів фахової передвищої освіти» за своїм змістом і фаховим спрямуванням відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року зі змінами і доповненнями, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Сумбаєва Людмила Петрівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 - економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

**Офіційний опонент:**

доктор економічних наук, професор,  
професор кафедри менеджменту  
Львівського державного  
університету внутрішніх справ



Зінаїда ЖИВКО